

Lagutskottets betänkande

1982/83:28

om vissa konkursrättsliga frågor

Ärendet

I betänkandet behandlas motion 1982/83:1607 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari såvitt nu är i fråga (yrkandena 1 och 2) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen 1982/83:1605 sagts om dels skärpta regler vid s. k. återvinning i konkurs (yrkande 1), dels skärpta regler för konkurskarantän (yrkande 2).

I motion 1605 framhålls att den ekonomiska brottsligheten ofta har samband med konkurser och att det finns ett behov av skärpta regler på området. Motionärerna hänvisar till att brottsförebyggande rådet i promemorian (BRÅ PM 1982:51 Återvinningsregler vid konkurs) rekommenderat vissa åtgärder. De i promemorian redovisade skälen för åtgärderna återopas av motionärerna. Beträffande konkurskarantän framhålls att ett automatiskt verkande näringsförbud bör införas i stället för den nuvarande ordningen samt att tiden för förbudet för gäldenären att driva näring bör utsträckas till tio år i de grövsta fallen.

Gällande ordning

Återvinning i konkurs

Enligt konkurslagen (1921:225) kan vissa rättshandlingar som en konkursgäldenär företagit före konkursutbrottet gå åter, s. k. återvinning. Vid återvinning skall egendom som gäldenären givit ut återbäras till konkursboet eller boet ersättas för egendomens värde. I princip ankommer det på konkursförvaltaren att framställa återvinningsanspråk men också en borgenär kan göra det i vissa fall. Förutsättningarna för återvinning regleras i 30–38 §§ konkurslagen. Enligt 30 § går en rättshandling åter i fall då på ett otillbörligt vis en borgenär gynnats framför andra eller gäldenärens egendom undandragits borgenärerna eller gäldenärens skulder ökats. Återvinning i dessa fall förutsätter att gäldenären var eller blev insolvent genom förfarandet samt att medkontrahenten kände till eller bort känna till gäldenärens insolvens och de omständigheter som gjorde rättshandlingen otillbörlig. Skedde rättshandlingen mer än fem år före dagen för konkursansökan går den åter endast om den företagits gentemot en gäldenären närstående fysisk eller juridisk person.

I 31–38 §§ regleras återvinning vid vissa särskilda typer av rättshandlingar. Dessa bestämmelser avser gåva och vissa gåvoliknande handlingar, bodelning som innebär eftergift för make eller makes dödsbo, utbetalning av

oskäligen löner e. d. till närstående, avsättning till pensions- eller personalstiftelse, onormala betalningar av skulder, kvittning under motsvarande förhållanden samt pantsättning eller ställning av liknande säkerhet i efterhand. Även utmätning kan återvinnas. Fristen för återvinning är bestämd till sex månader vid rättshandlingar av gåvonatur samt tre månader i övriga fall. Vad särskilt gäller gåva föreskrivs dessutom en frist om ett år men med möjlighet för gåvotagaren att styrka att gäldenären varken var eller genom gåvan kom på obestånd. Genomgående föreskrivs också en återvinningsfrist om två år för talan mot närstående.

Konkurskarantän

Enligt konkurslagen gäller sedan gammalt den huvudregeln att en person som är försatt i konkurs inte får idka rörelse varmed följer bokföringsskyldighet (199 a §). Bestämmelsen är straffsanktionerad.

Vid sidan av detta generella förbud mot näringsverksamhet under konkurs gäller fr. o. m. den 1 juli 1980 ett mera långtgående näringsförbud som förutsätter prövning i det enskilda fallet (199 b–199 f §§). Förbudet har införts som ett led i kampen mot den ekonomiska brottsligheten.

Näringsförbud i denna form kan meddelas att gälla inte bara under konkursen utan också sedan denna har avslutats. Förbudet är emellertid tidsbegränsat; maximitiden är högst fem år med viss möjlighet till förlängning. Den som bryter mot ett meddelat näringsförbud kan dömas till fängelse i högst två år eller om brottet är ringa till böter eller fängelse i högst sex månader (212 §).

Näringsförbud, som prövas av allmän domstol på talan av åklagare, kan meddelas en gäldenär när konkurs har inträffat. Förutsättningen är att konkursgäldenären har förfarit grovt otillbörligt mot sina borgenärer eller på annat sätt har grovt åsidosatt vad som ålegat honom i hans näringsverksamhet. Förbud kan också meddelas den som upprepade gånger har förekommit i konkurs, om han i näringsverksamhet som har föregått konkurserna har åsidosatt vad som ålegat honom som näringsidkare och näringsförbud är påkallat av särskilda skäl. Är gäldenären ett aktiebolag kan under samma förutsättningar en ställföreträdare eller förutvarande ställföreträdare för bolaget åläggas näringsförbud. Detsamma gäller andra personer som faktiskt handhar eller handhaft ledningen eller förvaltningen av bolaget.

Den som har meddelats näringsförbud får i princip inte driva näringsverksamhet som medför bokföringsplikt. Han får inte heller vara styrelseledamot eller i annan egenskap vara ställföreträdare för bl. a. aktiebolag eller, utan att formellt vara ställföreträdare, faktiskt handha ledningen eller förvaltningen av företaget. Verksamhet som innebär utövning av rättighet som avses i 2 kap. 1 § regeringsformen eller 1 kap. 1 §, 4 kap. 1 §, 6 kap. 1 § eller 13 kap. 5 § tryckfrihetsförordningen omfattas dock inte av ett näringsförbud.

Utredningsarbete m. m.*Återvinning*

Inom ramen för brottsförebyggande rådets översyn av lagstiftning mot organiserad och ekonomisk brottslighet har en arbetsgrupp sett över reglerna om återvinning i konkurs. Arbetsgruppen har redovisat resultatet av sitt arbete i en promemoria vari dras upp riktlinjer för de ändringar som kan anses motiverade med hänsyn till en gjord undersökning av den praktiska tillämpningen av reglerna om återvinning i konkurs. Enligt arbetsgruppen bör de problem som konstaterats i den praktiska tillämpningen kunna lösas i huvudsak genom utbildning av konkursförvaltare och andra, lindring av beviskraven för återvinning av otillbörliga transaktioner, anpassning av vissa återvinningsregler till moderna betalningsrutiner och koncernförhållanden samt förlängning av fristerna för väckande av återvinningstalan. Några lagförslag läggs inte fram i promemorian. Styrgruppen för brottsförebyggande rådets översynsarbete har överlämnat promemorian till regeringen (BRÅ PM 1982:5 Återvinningsreglerna i konkurs) och därvid framhållit att det är angeläget att återvinningsinstitutet fyller funktionen att motverka oseriösa förfaranden i samband med konkurs. Om det brister i detta hänseende är det befogat att överväga vilka åtgärder som krävs för att tillämpningen av reglerna skall få åsyftad effekt.

Eftersom några lagförslag inte läggs fram i promemorian har styrgruppen inte funnit anledning att gå närmare in på de åtgärder som förordats. Det som genom den företagna undersökningen har kommit fram om den praktiska tillämpningen av återvinningsreglerna visar dock, anser styrgruppen, att det på vissa punkter finns ett reformbehov. Enligt styrgruppens mening bör behovet av ändringar och utbildning bli föremål för fortsatt diskussion. De överväganden som redovisas i promemorian kan därvid vara en lämplig utgångspunkt.

Promemorian övervägs f. n. inom justitiedepartementet.

Konkurslagstiftningen i sin helhet ses f. n. över i mera tekniskt hänseende av konkurslagskommittén (Ju 1971:06). Kommittén, som tidigare avlämnat delbetänkandena (SOU 1974:6) Förenklad konkurs m. m.. (SOU 1977:29) Konkursförvaltning och (SOU 1979:13) Konkurs och rätten att idka näring, beräknas slutföra sitt arbete varen 1983.

En särskild kommission för åtgärder mot ekonomisk brottslighet m. m. har tillsatts av regeringen. Kommissionen har till uppgift att föreslå lämpliga åtgärder inom ramen för en enhetlig och samordnad strategi vid förebyggande och bekämpande av ekonomisk brottslighet och skatteflykt (Dir. 1982:101). Kommissionen har i samband med sitt arbete tagit upp bl. a. de frågor om återvinningsreglerna, som aktualiserats genom BRÅ-promemorian.

Konkurskarantän

1981 tillkallades näringsförbudskommittén (JU 1981:03) för att pröva frågan om utvidgade regler om näringsförbud.

I direktiven hänvisas till att det råder stor enighet om att det är angeläget att man kommer till rätta med den ekonomiska brottsligheten. Den kriminalitet som det här gäller är i flera avseenden av komplicerad natur, och det torde stå klart att man vid brottsbekämpningen i viss utsträckning måste lita till nya eller okonventionella metoder. Utvidgade regler om näringsförbud tillhör därvid uppenbarligen de utvägar som förtjänar att övervägas på allvar.

Kommitténs huvuduppgift bör vara att ta ställning till det allmänna behovet av och de principiella och praktiska aspekterna på utvidgade regler om näringsförbud. En grundläggande fråga blir naturligtvis härvid om näringsförbud kan förväntas vara ett effektivt medel för att uppnå de syften som förut har angetts. Kommittén bör kunna hämta ledning av de överväganden som tidigare har gjorts i olika former liksom av de praktiska erfarenheterna av näringsförbud enligt konkurslagen och de regler som i övrigt finns på området. De samhällsekonomiska och allmänt näringspolitiska intressen som gör sig gällande i sammanhanget måste också belysas närmare liksom konsekvenserna för ett företags anställda och dess borgenärer av en eventuell nyordning. De problem som bulvanförhållanden av olika slag kan erbjuda måste uppmärksammas. Erfarenheterna från likartade system i andra länder bör i lämplig omfattning redovisas.

Vidare anføres bl. a. att det från principiell synpunkt är en betydelsefull och delvis komplicerad fråga som kommittén får att pröva. Det kan därför visa sig lämpligt att kommittén redovisar principiella överväganden i frågan liksom bedömningar av näringsförbudsinstitutets effektivitet i ett särskilt betänkan- de och först därefter, beroende på remissutfall och eventuella tilläggsdirektiv med anledning av detta, går in på lagstiftningsfrågor och detaljspörsmål. Då kan också ytterligare erfarenheter av tillämpning och effekter av näringsförbud enligt konkurslagen beräknas föreligga. Klart är samtidigt att ett fullständigt förslag med bl. a. utkast till erforderliga lagbestämmelser underlättar frågans bedömning. I direktiven lämnas därför öppet vilken arbetsmetod för kommittén som är att föredra.

Genom tilläggsdirektiv (Dir. 1983:7) har kommittén sedermera fått i uppdrag att pröva frågan om etableringskontroll.

Även kommissionen för åtgärder mot ekonomisk brottslighet skall ta upp frågor om näringsförbud. Enligt direktiven skall kommissionen sålunda bl. a. undersöka möjligheterna att använda sådana åtgärder som etableringskontroll och näringsförbud samt lägga fram förslag i dessa hänseenden.

Tidigare behandling av frågan om automatiskt näringsförbud

Motionsyrkanden om konkurskarantän med samma syfte som det nu aktuella har prövats av riksdagen, dels vid införandet av reglerna om näringsförbud i konkurslagen (LU 1979/80:31), dels vid 1980/81 och 1981/82 års riksmöten (LU 1980/81:28 och LU 1981/82:31). På hemställan av utskottet har motionsyrkandena avslagits. Beträffande skälen för ställningstagandena hänvisas till betänkningarna.

Utskottet

I betänkandet behandlas två yrkanden i motion 1982/83:1607. Yrkandena avser konkurslagens regler om återvinning och näringsförbud.

Enligt konkurslagen kan vissa rättshandlingar som en konkursgäldenär företagit före konkursutbrottet gå åter, s. k. återvinning. Vid återvinning skall egendom som gäldenären givit ut återbäras till konkursboet eller boet ersättas för egendomens värde. I princip ankommer det på konkursförvaltaren att framställa återvinningsanspråk men också en borgenär kan göra det i vissa fall. Förutsättningarna för återvinning regleras i 30–38 §§ konkurslagen. Enligt 30 § går en rättshandling åter i fall då på ett otillbörligt vis en borgenär gynnats framför andra eller gäldenärens egendom undandragits borgenärerna eller gäldenärens skulder ökats. Återvinning i dessa fall förutsätter att gäldenären var eller blev insolvent genom förfarandet samt att medkontrahenten kände till eller bort känna till gäldenärens insolvens och de omständigheter som gjorde rättshandlingen otillbörlig. Skedde rättshandlingen mer än fem år före dagen för konkursansökan går den åter endast om den företagits gentemot en gäldenären närstående fysisk eller juridisk person.

I 31–38 §§ regleras återvinning vid vissa särskilda typer av rättshandlingar, bl. a. gåva, onormala betalningar av skulder och pantsättning. Fristen för återvinning är bestämd till i princip sex månader vid rättshandlingar av gåvonatur samt tre månader i övriga fall. Genomgående föreskrivs också en återvinningsfrist om två år för talan mot närstående.

I motionen yrkas (yrkande 1) en skärpning av återvinningsreglerna i enlighet med de förslag som framlagts i brottsförebyggande rådets promemoria (BRÅ PM 1982:5) Återvinningsreglerna i konkurs.

I den nämnda promemorian redovisas resultatet av en översyn av reglerna om återvinning i konkurs som gjorts av en arbetsgrupp inom ramen för brottsförebyggande rådets översyn av lagstiftning mot organiserad och ekonomisk brottslighet. I promemorian dras upp riktlinjer för de ändringar som kan anses motiverade med hänsyn till en gjord undersökning av den praktiska tillämpningen av reglerna om återvinning i konkurs. Enligt arbetsgruppen bör de problem som konstaterats i den praktiska tillämpningen kunna lösas i huvudsak genom utbildning av konkursförvaltare och andra,

lindring av beviskraven för återvinning av otillbörliga transaktioner, anpassning av vissa återvinningsregler till moderna betalningsrutiner och koncernförhållanden samt förlängning av fristerna för väckande av återvinningstalan. Styrgruppen för brottsförebyggande rådets översynsarbete har överlämnat promemorian till regeringen och därvid framhållit att styrgruppen inte funnit anledning att gå närmare in på de åtgärder som förordats eftersom några lagförslag inte läggs fram i promemorian. Det som genom den företagna undersökningen har kommit fram om den praktiska tillämpningen av återvinningsreglerna visar dock, anser styrgruppen, att det på vissa punkter finns ett reformbehov. Enligt styrgruppens mening bör behovet av ändringar och utbildning bli föremål för fortsatt diskussion. De överväganden som redovisas i promemorian kan därvid vara en lämplig utgångspunkt.

Promemorian övervägs f. n. inom justitiedepartementet.

Också inom den av regeringen tillsatta kommissionen för åtgärder mot ekonomisk brottslighet m. m. har återvinningsreglerna aktualiserats med anledning av BRÅ-promemorian. Enligt vad utskottet inhämtat avser kommissionen att redovisa resultatet av sina överväganden i en promemoria våren 1983.

Enligt utskottets mening är det angeläget att otillbörliga förfaranden i samband med konkurs kan motverkas. Återvinningsreglerna har därvid en viktig funktion att fylla. I avvaktan på regeringens ställningstagande till BRÅ-promemorian och resultatet av övervägandena inom kommissionen för åtgärder mot ekonomisk brottslighet anser sig utskottet inte böra ta ställning till frågan om i vad mån återvinningsreglerna behöver skärpas. Utskottet avstyrker därför bifall till yrkande 1 i motionen.

I motionen begärs vidare att ett automatiskt verkande näringsförbud skall införas samt att tiden för näringsförbudet skall utsträckas till tio år i vissa fall (yrkande 2).

Enligt konkurslagen gäller sedan gammalt den huvudregeln att en person som är försatt i konkurs inte får idka rörelse varmed följer bokföringsskyldighet. Bestämmelsen är straffsanktionerad.

Vid sidan av detta generella förbud mot näringsverksamhet under konkurs gäller fr. o. m. den 1 juli 1980 ett mera långtgående näringsförbud som förutsätter prövning i det enskilda fallet (s. k. konkurskarantän). Förbudet har införts som ett led i kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Näringsförbud i denna form kan meddelas att gälla inte bara under konkursen utan också sedan denna har avslutats. Förbudet är emellertid i princip begränsat till fem år.

Frågan om utvidgade regler om näringsförbud och om införande av etableringskontroll utreds f. n. av näringsförbudskommittén. Som framgår av redogörelsen ovan s. 4 för utredningsdirektiven skall kommittén vid sina överväganden hämta ledning av bl. a. de praktiska erfarenheterna av gällande näringsförbud och av effekterna av detta förbud. I likhet med vad

utskottet uttalade vid behandlingen år 1982 av ett likartat motionsyrkande (se LU 1981/82:31) utgår utskottet från att de av motionärerna framförda förslagen kommer att prövas av kommittén om erfarenheterna av gällande ordning ger underlag härför. I sammanhanget vill utskottet peka på att även kommissionen för åtgärder mot ekonomisk brottslighet enligt sina direktiv skall ta upp frågor om näringsförbud.

På grund av det anförda avstyrker utskottet bifall också till yrkande 2 i motionen.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1982/83:1607 yrkandena 1 och 2.

Stockholm den 22 mars 1983

På lagutskottets vägnar

PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Stig Olsson (s)*, Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Arne Andersson i Gamleby (s)*, Mona Saint Cyr (m), Marianne Karlsson (c), Owe Andréasson (s), Sigvard Persson (c), Per Israelsson (vpk), Bengt Silfverstrand (s), Margit Gennser (m), Inga-Britt Johansson (s) och Sten Andersson i Malmö (m).

---

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservation

Per Israelsson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "i motionen" bort ha följande lydelse:

I likhet med motionärerna anser utskottet det angeläget att samhället med kraft ingriper mot den ekonomiska brottsligheten. Inte minst betydelsefullt är att man motverkar otillbörliga förfaranden i samband med konkurs. I detta hänseende fyller möjligheterna till återvinning en viktig funktion. Som närmare framgår av brottsförebyggande rådets promemoria har emellertid de nuvarande återvinningsreglerna inte en tillfredsställande utformning. Utskottet delar därför motionärernas uppfattning att reglerna bör skärpas i enlighet med förslagen i promemorian. Förslag till erforderliga ändringar i konkurslagen bör snarast föreläggas riksdagen. Utskottet vill i sammanhanget också framhålla att det är angeläget att åtgärder vidtas som syftar till att reglerna tillämpas mera effektivt än vad som f. n. är fallet. Vad utskottet

sålunda anfört bör riksdagen med bifall till yrkande 1 i motion 1607 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 6 med "Frågan om" och slutar på s. 7 med "i motionen" bort ha följande lydelse:

Som motionärerna framhåller är de nuvarande reglerna om näringsförbud i samband med konkurs otillräckliga. Erfarenheterna visar att en betydande ekonomisk brottslighet har samband med konkurser. Det antal fall där näringsförbud har meddelats hittills är dock förhållandevis litet. Utskottet delar därför motionärernas uppfattning att en skärpning av reglerna är befogad. I första hand framstår det som motiverat att införa ett automatiskt verkande förbud för gäldenären att driva näring under fem år. I grova fall bör förbudstiden vara tio år. Vidare bör införas en regel som möjliggör dispens från näringsförbudet. Det bör ankomma på regeringen att närmare överväga hur de nya reglerna skall utformas. Förslag till erforderlig lagstiftning bör snarast föreläggas riksdagen. Vad utskottet anfört också i förevarande hänseende bör ges regeringen till känna. Ställningstagandet innebär att utskottet tillstyrker bifall till yrkande 2 i motion 1607.

dels ock att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:1607 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om skärpning av konkurslagens regler om återvinning och om näringsförbud.